

Чудотворні ікони в українських жіночих монастирях

Анна Калинюк, студентка ¹ (ORCID: 0009-0001-8841-6507)

Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, Україна

АНОТАЦІЯ

У роботі досліджено значення трьох чудотворних ікон Пресвятої Богородиці – Зимненської, Кременецької «Всіх скорботних радість» та «Троеручиця» – у духовному, культурному та мистецькому контексті України. Розкрито їхню історичну спадщину, роль у формуванні релігійної свідомості, а також вплив на розвиток іконопису, церковної архітектури та культури паломництва.

Ключові слова: чудотворна ікона, монастир, Візантія, Божа Матір, святиня, кіота, духовенство, архітектура.

1. ВСТУП

Чудотворні ікони славляться своїми цілющими здібностями, вони займають велику нішу в житті вірян та духовенства, проте також вони мають не абияке історичне значення, а також вплив на різні царини мистецтва, окрім іконопису.

2. МЕТА

Дослідити історію та історичну спадщину трьох святинь, їх релігійних, культурних особливостей для подальшого наслідування.

ЗИМНЕНСЬКА ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ

Безумовно, одною з найдавніших святинь України є Зимненська ікона Божої Матері. На даний момент вона зберігається у Святогірському Успенському соборі в с. Зимне, Волинської області.

Вважається, що ікона була привезена з Візантії в 988 році царівною Анною в дар своєму майбутньому чоловіку – князю Володимирі.

Вже з цього моменту вона почала виражати свої чудотворні властивості. За літописами, ікона вилікувала сліпоту князя, як тільки-но він охрестився. „Якщо ти хочеш болісті сеї позбутися, то відразу охрестись. Якщо ж ні, то не побудешся сього”.

У 1006 році Богородичній церкві Зимненського монастиря була князем подарована святиня.

За переказами, вона лікує захворювання очей, як у князя Володимира, безпліддя, дарує любов та мир у родині [1].

Зимненська ікона Божої Матері була виконана на кипарисовій дошці, а через більше ніж пів століття вкрита срібною позолоченою ризою. Важливо зазначити, що це було одним з перших використань ризи, звичайно, якщо брати до уваги опис 1695 року. Золота пластина послугувала основною для полотна та рами. З плином часу ікона все більше набувала декорування [2].

Оскільки батьківщиною святині є Візантія, то ікона стала взірцем візантійського стилю для наших іконописців Західної України. Оскільки вже було започатковано моління перед чудотворним образом, ікона була безліч разів скопійована як для храмів, так і для особистого користування. Стиль та сюжет Богородиці з дитиною став основою для її наступниць, таких як «Одигітрія».

Під ікону було створено кіоту, стиль якої перегукується з оздобленням жіночого монастиря.

Рисунок 1. Зимненська ікона Божої Матері

КРЕМЕНЕЦЬКА ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ «ВСІХ СКОРБОТНИХ РАДІСТЬ»

Ще одна, не менш важлива, святиня, що прославилась на наших землях, є чудотворна ікона Божої Матері «Всіх скорботних радість». Через край різке ставлення радянської влади до церкви, ікона була перенесена до Почаївської Лаври, але згодом, 26 серпня 1990 року, була урочисто повернута до Свято-Богоявленського жіночого монастиря в Кременці [3].

Ударом для вірян та духовенства стало викрадення ікони у ніч 6 червня 2001 року. Кіот, тепер вже з новими святинями, продовжує ширити благодать Пресвятої Богородиці, оскільки досі дарує людям надію, зцілення, вирішення проблем та труднощів.

В сюжеті ікони покладено образ Богородиці, яку оточує мандорла. Навколо Матері зображено людей у вічних муках та ангелів у вічній їм допомозі. Це ми можемо трактувати, як материнську підтримку, милосердя і опіку над усіма підопічними, які звертаються до Богородиці [4].

Як і у випадку з Зимненською іконою Божої Матері, було створено безліч копій для вшанування в інших храмах, проте тут це скоріше було викликано викраденням святині. Українські іконописці, відтворюючи схожі мотиви та копії, навчилися виражати емоції жалю та співчуття у своїх творах. Важливий вплив був і на архітектуру монастиря. У 1990-х роках повернення ікони до рідного місця сприяло реконструкції Кременецького монастиря.

Рисунок 2. Кременька ікона Божої Матері «Всіх скорботних радість»

ІКОНА ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ «ТРОЄРУЧИЦЯ»

Спершу варто зазначити, що назва ікони пов'язана з історією преподобного Іоанна Дамаскіна. Візантійський імператор розізлившись на піснетворця, наказав підробити лист про план Іоанна напасти на Дамаск. Внаслідок брехні, халіфом було відрубано праву руку святого та оприлюднено його ганьбу. Іоанн впав перед іконою Божої Матері та просив зцілення. Уві сні вона йому явилася з наказом трудитися цією рукою на користь Божу, чоловік був почутий. Вдячний за спасіння, Іоанн написав пісню «Тобі радується, Благодатная всякая тварь» і, на пам'ять про милість Матері, до нижньої частини ікони приклав срібну руку [5].

Ікона має вплив, як в іконописі, так і в інших царинах мистецтва. Належить вона до типу «Одигітрія», проте поєднана з новим елементом – рукою, що символізує милість. Ікона надихнула не лише наших митців, але й іноземних у створенні схожих сюжетів та композицій.

Срібна рука стала новим елементом в роботі ювелірів та майстрів по металу.

11 липня віряни вшановують ікону «Троєручицю». В цей день вони просять зцілення та охорони з боку Божої Матері [6].

Рисунок 3. Ікона Пресвятої Богородиці «Троєручиця»

3. ВИСНОВОК

Безперечно, ікони представлені вище вплинули не на одне покоління вірян. Вони формують канони іконопису, розвиток та поєднання архітектури з святинями. Найголовніше, що об'єднує ці три ікони, є об'єднання людей навколо себе. Вони є чудотворними не тільки через свої здібності, а ще й через можливість зібрати народ задля взаємодопомоги.

Список літератури:

- [1] Янтар Полісся. Стаття. Реліквії, які показують Божу волю: чудотворні ікони України. 2016. URL: <https://yantarpolissya.com.ua/blog/chudotvornye-ikony-ukrainy.html?srsltid=AfmBOoo2kljtL7Lfp4phgmgm8ReIbz4JlfCP9OLKLGp3JQ2AG6kPiAb>
- [2] Благовіст. Православний церковний календар. Святогірська Зимненська ікона Божої Матері. 2025. URL: <https://blagovist.info/zhyttaa-sviatykh/ikony/sviatohirska-zymnenska-ikona-bozhoi-materi/>
- [3] Буг. Інформаційний сайт Західної Волині. Стаття. У Зимному вшанували чудотворну ікону Пресвятої Богородиці. 2020. URL: <https://bug.org.ua/news/volodymyr/uzymnomu-vshanuvaly-chudotvornu-ikonu-presviatoi-bohorodytsi-470559/>
- [4] Всіх Скорботних Радість. 2024. URL: <https://surl.lu/scxoyd>
- [5] Православна Волинь. Офіційний сайт Волинської Єпархії УПЦ. Стаття. Ікона Божої матері «Троєручиця». 2024. URL: <https://pravoslavna.volyn.ua/25-lupnya-den-pamyati-ikony-bozhoyi-materi-troyeruchyczya/>
- [6] Троєручиця. 2011. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Троєручиця?utm_source=chatgpt.com